

výsledky, publikované pouze jako jednotliviny. Bistřického pasáže jsou pak v podstatě stále chybějící biografii Jindřicha Zdíka, jenž se mu stal životním tématem. Díky studiím Eduarda Petru bylo na co navazovat v části věnované olomouckému humanismu, přesto i zde bylo dosaženo nemalého posunu, např. v Kalousové ocenění Matyáše Korvína, resp. Jana Filipce. Velice zdařilé jsou i pasáže Baletkovy, Elbelovy a Kalousovy věnované olomouckému biskupství, které se mohou smělé postavit vedle starších Medkových a především Zuberových dějin (arci)diecéze. Oživující a zajímavé jsou obecné texty Červenkovy. Sympatické je zařazování olomouckých dat do širšího kontextu, především komparace s Brnem.

Rozačítě naopak působí pasáže o prameňech a literatuře, kde očividně autorům nebyl dán velký prostor. Text se tak omezuje buď na výčet jmen a titulů (a pak se lze ptát po smyslu takového entrée), nebo akcentuje hlavní problémové okruhy, jež jsou dále rozváděny. Kritika, jež by byla ukotvena v metodologii dějin oboru, tak chybí, což je u vědecky zaměřené práce jistým limitem. Možná by bylo lepší příslušné pasáže koncipovat jako samostatnou kapitolu v úvodu, analogicky k přehledu archeologického bádání z pera P. Kalábkové. Z formálního hlediska není příliš šťastný dvojitý způsob citací, dílem přímo v textu, dílem pod čarou. Překvapuje také, že souhrnná bibliografie je uvedena bez alespoň základního rozdělení na prameny a literaturu, což ztěžuje orientaci a práci s publikací. Jako diskutabilní se pak jeví u práce podobného zaměření a rozsahu zařazení toliko jmenného rejstříku – rejstřík místní by přitom byl minimálně stejně potřebnou pomůckou.

Byly-li dvoudílné *Dějiny Olomouce* původně projektovány jako „akademické“, je zarážející spíše minimální rozsah poznámkového aparátu, který v podstatě neumožňuje poukaz na pluralitu názorů. Několik příkladů za všechny. Je-li bez výrazu sebemenších pochyb řeč o olomouckém patriciátu v době 13. a 14. století, cítí poučený čtenář, jemuž je známo spíše opatrné stanovisko odborné literatury, nemalé rozpaky. Překvapující je Bistřického kategorické tvrzení o založení hradištského kláštera z Břevnova (sám dříve argumentoval spíše pro souvislost s Uhrami). Taktéž názor, že v Litomyšli stál před premonstrátskou kanonií klášter benediktinský, není v současné literatuře dominantní, přesto zde odůvodnění chybí. I otázka

založení/obnovení olomouckého biskupství roku 1063 je pojata spíše tradičně a plně nereflektuje, tedy ani nehodnotí, recentní názory. Poněkud zploštělý a bez kontextu se jeví výklad politiky Jana Lucemburského a Jana Jindřicha k městům.

Kritické hodnocení si zaslouží i nevyváženost některých pasáží. Ač s dominantním zájmem o olomoucké biskupství lze souhlasit, je třeba říci, že dějiny raně středověkého hradu a města se poněkud ztrácí. Nelze se zbavit dojmu, že většího prostoru by si zasloužila klíčová osobnost biskupa Bruna ze Schauenburka, což kontrastuje se zájmem např. o Jindřicha Zdíka, Jana Železného či Stanislava Thurza, nedocenen zůstal nadále biskup Robert. Je evidentní, že se zde prosadily osobní badatelské preference nad vyvážeností celku.

Přes výše zmíněné námitky jsou *Dějiny Olomouce* jako celek dílem hodným respektu, ať již pro kvalitu obsahu, koncepce i grafického zpracování. Výsledná podoba byla patrně v pozitivním i negativním ovlivněna snahou nepředložit dílo určené jen specialistům, hodnocení výsledku je pak přirozeně věcí osobního naturelu a názoru každého čtenáře. Obecně ale není třeba pochybovat, že se titul stane mezníkem v olomoucké historiografii a na dlouhá desetiletí zdrojem poučení pro všechny zájemce o dějiny města.

JOSEF ŠRÁMEK

Jan KILIÁN a kol., *Mělník. Historie, kultura, lidé*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2010

438 s., ISBN 978-80-7422-029-6

Desetičlenný autorský kolektiv pod vedením Jana Kiliána se pokusil o zpracování syntetického pohledu na dějiny bývalého královského věnného města Mělníka, a to od pravěkého osídlení až po přelomová léta 1989/1990. Ze staršího období, na které se zaměří následující anotace, věnovali autoři pozornost mělnickému hradišti a hradu ve správním systému přemyslovských Čech (či snad lépe cestě od Pšova k Mělníku), pozdějšímu institucionálnímu městu a jeho významu jakožto centra této části středních Čech. Stranou nezůstaly hospodářské, správní a kulturní aspekty vývoje města, jakož i fasety dějin každodennosti. Zájemci pak přivítají shrnutí

mělnické historiografie a v závěru knihy bibliografickou poznámku, suplující alespoň částečně poznámkový aparát.

Po úvodním historiografickým přehledu následují pasáže věnované raně a vrcholně středověkému městu z pera Petra Meduny. Autor se zaměřil na příchod Slovanů, možné souvislosti mezi Canburgem a Mělníkem, přičemž ovšem zachovává sympatickou obezřetnost, dále na počátky zdejšího hradu, původ kněžny Ludmily a problém vztahu mezi Pšovem (Pšovskem) a Mělníkem či na proměny sídelních a mocenských poměrů v oblasti a roli Mělníka ve správním systému přemyslovských Čech. Obecně známý nedostatek písemných pramenů řeší širšími paralelami a nezastupitelným reflektováním závěrů archeologických výzkumů. Adekvátní pozornost je věnována Střezivojově donaci, počátkům mělnické kapituly a jejímu majetkovému zázemí. Meduna zdůrazňuje význam Mělníka pro obchod na Labi a Vltavě. Bylo proto jenom logické, že pod hradem vzniklo během 60. či 70. let 13. století institucionální město, jež záhy svým významem zastínilo sídla okolní. Ačkoliv osobně svobodní, zůstávali Mělničtí podobně jako jiní měšťané pod dohledem panovníkova zástupce na hradě. Ona dichotomie je trefně vyjádřena poznámkou o „*druhém Mělníku*“ (s. 82). Zeměpanské město se silnými vazbami na osoby královen, které posléze došly formálního vyjádření v podobě jeho přináležitosti mezi věnná města, se od závěru 13. a během 14. století rozvíjelo v důležité centrum, čemuž odpovídala patřičná míra autonomie, získaných privilegií a v neposlední řadě vnitřní stratifikace obyvatelstva. Důležitost labsko-vltavské obchodní tepny pro Mělník rozhodně nelze podcenit, avšak v případě obchodu na „*chudším ženichu Vltavy*“ (s. 7) zaujaly přes nesouhlas Mělnických dominantní postavení Litoměřice. Rozmach obchodu nicméně nepřinesl ztrátu částečně zemědělského charakteru města.

Relativně klidná lucemburská desetiletí, kdy králové byli schopni zajistit vnitřní stabilitu přející rozvoji měst a obchodu, byla počátkem 15. věku vystřídána obdobími nestability a změn, jejichž dopad na Mělník přiblížili Vladimír Mach a Jan Kilián. Město po roce 1419 zůstávalo věrné Zikmundovi Lucemburskému, ale už jen geografická blízkost pražské aglomeraci a strategická poloha signalizovaly, že se situace může radikálně proměnit, k čemuž v roce 1421 skutečně došlo a do města byl dosazen jako hejtman Jan

Smiřický ze Smiřic. Přes různé peripetie Mělník v gravitačním poli Prahy zůstal až do vyhlášení kompakrát. Podobně jako ve většině ostatních královských měst posílil v důsledku předchozího neklidného období husitských válek své hospodářské postavení, získal definitivní kontrolu nad rychtou a rozšířil vnitřní samosprávu. Jagellonskou dobu poznamenaly spory se šlechtou, které vrcholily obléháním mělnického hradu roku 1513 a zajetím tamějšího hejtmana. Při zpracování období přelomu 15. a 16. století bylo pro autory zásadním pramenem registrum kšaftovní, jehož využití částečně umožnilo obejít nedostatek ostatních písemných pramenů. Podobně jako v jiných případech došlo v průběhu 15. století k „počeštění“ města, lze doložit poměrně vysokou životní úroveň mělnických elit a odkazy ve prospěch cechů či záduší. Pozornost je dále věnována radním písařům, správě města, soudnictví, sociální stratifikaci, vývoji řemesel, městským vsím, hospodaření města či kapitolám z dějin každodennosti a kulturního života, popřípadě vývoji mělnického školství v předbělohorské době.

Monografie svou koncepcí a členěním přináší čtenáři poučený a kompaktní přehled mělnických dějin. Ocenit je nutno především zevrubnou práci s prameny, zasazení do širšího rámce vývoje měst v Čechách, vyváženost a přehlednost jednotlivých kapitol. Přes peripetie provázející vznik knihy se podařilo připravit a publikovat kvalitní práci. Jestliže v podtitulu zaznívají slova *historie, kultura, lidé*, zaznívají v tomto případě oprávněně.

DAVID NOVOTNÝ

Pavol MALINIÁK, *Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku*,
Fakulta humanitných vied Univerzity
Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Banská Bystrica 2009

248 s., ISBN 978-80-8083-914-7

Knihou mladého geografa a historika Pavola Maliniáka, působícího na univerzitě v Banské Bystrici, popisuje vývoj krajiny Zvolenské kotliny od 13. do 16. století. Vymezené území představuje oblast ohraničenou ze všech stran horami, ležící v nadmořské výšce v rozmezí 290–650 m. n. m. s ojedinelými, výše položenými místy. Vzhledem k přírodním podmínkám a bohatému